

مواضع و جهت‌گیری‌های امام صادق(ع) در قبال گروه‌های افراطی عصر خود

امام صادق(ع) توصیه به حضور شیعیان در محافل و مساجد مخالفان داشتند و شیعه را می‌فرمودند که نباید منزل باشد و نباید جدای از جامعه کلانی که عمدتاً غیرشیعه بودند، زندگی کند.

امام صادق(ع) توصیه به حضور شیعیان در محافل و مساجد مخالفان داشتند و شیعه را می‌فرمودند که نباید منزل باشد و نباید جدای از جامعه کلانی که عمدتاً غیرشیعه بودند، زندگی کند.

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدرضا جباری، عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، به بیان نکاتی درباره مواجهه امام صادق(ع) با گروه‌های فکری و سیاسی افراطی در دوره امامت خود پرداخت.

جباری در ابتدا با اشاره به نقش تعیین کننده و انکارناپذیر امام صادق(ع) در ارتباط با بقا و پویایی تشیع امامی، گفت: قطعاً مذهب امامی مرهون تلاش‌های امام صادق(ع) است و به عبارت دیگر بقاء اسلام اصیل و مسیر حق مرهون تلاش‌های آن حضرت و نوع رهبری‌ای است که نسبت به جریان تشیع داشته‌اند.

وی نکته مهم در ارتباط با امام صادق(ع) را توجه به فضای موجود در عصر آن حضرت دانست و بیان کرد: دوره امامت نسبتاً طولانی آن بزرگوار که بیش از 34 سال بود از سویی و از طرف دیگر فضای حساس سیاسی‌ای که در نتیجه انتقال قدرت و حکومت از بنی امیه به بنی عباس پدید آمد و همین طور فضای مهم فکری و به دنبال آن فضای خاص اجتماعی که در آن دوره پدید آمد همه اقتضاء می‌کرد که امام صادق(ع) با یک موضع‌گیری دقیق و حساب شده، هم خود نقش تأثیرگذاری در فضای موجود به لحاظ سیاسی، به لحاظ فکری و به لحاظ اجتماعی داشته باشد و هم شیعیان را راهنمایی کند؛ شیعیانی که باید در فضاهای موجود سیاسی اجتماعی و فکری و اعتقادی جان به سلامت می‌بردند و علاوه بر آن نقش تأثیرگذار درستی می‌داشتند. جباری افزود: بنابراین وقتی که توجه به این نکات می‌شود عظمت حرکت امام صادق(ع) و نقش مهم آن بزرگوار بیشتر آشکار می‌شود و مجال و فرصت زیادی می‌طلبید که فضای عصر امام صادق(ع) و هم نقش آن حضرت ترسیم شود.

مدیر گروه تاریخ مؤسسه آموزش عالی حوزوی امام رضا(ع) در ادامه و ناظر به شکل‌گیری برخی حرکت‌های افراطی در میان گروه‌های تکفیری مسلمانان، به مواضع و جهت‌گیری‌های امام صادق(ع) در قبال گروه‌های مختلف افراطی پرداخت و گفت: متأسفانه امروزه در خاورمیانه و در مهمترین کشورهای اسلامی، تشنّت و اختلافی در میان مسلمانان پدید آمده است و گروه‌های افراطی و تندرویی که دست پرورده دشمنان اسلام هستند متأسفانه با تفکرات افراط گرایانه موجبات سلب امنیت و آسایش و آرامش را در میان مسلمانان پدید آورده‌اند و می‌توان بررسی کرد که آیا امام صادق(ع) نیز در دوره خودشان با جریاناتی مشابه مواجه بوده‌اند و در صورتی که مواجه بوده‌اند چه برخوردی با آن‌ها داشته‌اند.

جباری جریانات تندروانه در عصر امام صادق(ع) را شامل هم جریان‌های شیعی و هم غیرشیعی دانست و بیان کرد: در میان جریان‌های منسوب به تشیع گروه‌هایی بودند که از آن‌ها به نام غلات یاد می‌شود. نوع نگاه آن‌ها به امام(ع) نگاهی افراطی بود و امام را از حد خود گاهی فراتر می‌بردند و نسبت‌های الوهی و ربوبی گاهی به ائمه(ع) می‌دادند. امام صادق(ع) مواضع شدیدی بر ضد غالیان در عصر خودشان داشتند و اظهار می‌کردند که غلات در هر زمانی جریان‌هایی منافی و مقابل و مزاحم با جریان اصیل شیعی بوده‌اند.

توصیه امام صادق(ع) به تحریم اجتماعی غلات
وی ادامه داد: امام صادق(ع) شیعیان را به شدت از این افراد و از این جریان‌ها، حتی در همنشینی و حتی در حد هم‌غذایی دور می‌کردند و تعبیر «لاتجالسوه، لا تاكلوه، لاتصافحوه» با این‌ها همنشین نشوید، با این‌ها هم غذا نشوید، با این‌ها مصافحه نکنید» به کار می‌بردند. این‌ها همه حکایت از این دارد که امام(ع) تلاش داشتند که هم حقیقت این جریان‌های تندرو را ترسیم کنند و هم نوع مواجهه و رفتار و عملکرد در قبال آن‌ها را به شیعه بیاموزند. در واقع امام می‌گفتند نوعی تحریم و بایکوت اجتماعی نسبت به این جریان‌ها داشته باشید و این به این خاطر بود که عدم همنشینی موجب عدم ترویج افکار آن‌ها می‌شد و همین تحریم اجتماعی موجب می‌شد که آن‌ها در نوعی مخمضه و تنگنا قرار بگیرند.

تلاش امام صادق(ع) برای ترسیم حرکت معتدل شیعی

جباری با بیان این که امام صادق(ع) طرفدار حرکت معتدل شیعی بودند، اظهار کرد: چنین حرکتی یعنی نه حرکتی که به هر حال در باطنش تندرو باشد و نه افراط پییماید و نه ره تفریط را؛ یعنی کوتاه بیاید در ارتباط با اصول مربوط به دین و مذهب. حتی امام نسبت به کسانی که گاهی نسبت به وظایف در عرصه‌های سیاسی و اعتقادی کوتاه می‌آمدند و امام را در عرصه اعتقادی دون مقامش ترسیم می‌کردند یا در عرصه‌های سیاسی آن چنان کوتاه می‌آمدند که سر از همراهی با حاکمیت جور در می‌آوردند، امام(ع) با آن‌ها مقابله می‌کرد و در مواجهه با کسانی که شاید به اشتباه گستره تقیه را تا آن جا تصور می‌کردند که حتی می‌توان مدح دشمنان را گفت و حتی می‌توان همکاری با حاکمیت جور داشت، امام شدیداً با این‌ها هم مقابله می‌کرد.

کردند.

وی ادامه داد: امام حتی در حد خیاطی کردن و دوختن لباس برای حاکم جور را نهی می کردند و حتی در حد مراجعه نزد قاضیانی که توسط حاکمیت جور نصب شده بودند. امام توصیه می کرد که برای رفع اختلافات شیعیان از میان خودشان یک حکم عدل را انتخاب کنند و به او مراجعه کنند.

وی افزود: این ها همه حکایت از این دارد که امام تلاش داشتند یک منش میانه‌ای را در پیش بگیرند و از این طرف در جایی که تقیه اقتضاء کند و یک مصلحت برتری تأمین می‌شود طبعاً امام آن را تأیید می کردند؛ چنان که خودشان این را انجام می دادند.

این محقق و پژوهشگر به عنوان مثال به سرنوشت یکی از اصحاب امام صادق(ع) اشاره کرد و گفت: صحابی امام صادق(ع) معلى ابن خنیث یک شیعه انقلابی، دو آتشه تند بود، اما امام برای مهار کردن او گاهی می‌گفت که مراقب باش جانم را بی‌جهت به خطر نیندازی و امام او را از این که به تقیه عمل نکند نهی می‌کرد و می‌فرمود که من می‌ترسم که تو گرفتار تیغه تیز شمشیر شوی و جانم را در این راه از دست بدهی یا طناب دار به گردنت آویخته شود. آخر هم همین طور شد و معلى بن خنیث را گرفتند و شهید کردند و امام خیلی افسوس می‌خورد و بر شهادت او منقلب بود.

مدیرمسئول فصلنامه علمی - پژوهشی «تاریخ اسلام در آئینه پژوهش» این‌ها را در مجموع حاکی از دنبال کردن یک حرکت معتدل از سوی امام صادق(ع) دانست و درباره اعتدال گفت: اعتدال به معنای کوتاه آمدن و سازش و لبخند دائمی به دشمن زدن نیست چنان که امروز متأسفانه با چنین تصور غلطی از اعتدال مواجه هستیم و اعتدال را لبخند دائم به دشمن تصور می کنند؛ در حالی که اعتدال به معنای هر چیزی را در خود قرار دادن است؛ آن جا که اقتضای صلابت و تندی و شدت هست به صلابت و تندی و شدت و آن جایی که اقتضای لينت و نرمی دارد به لينت و نرمی. به هر حال این سبکی بود که امام صادق(ع) در عرصه های سیاسی و هم عرصه های فکری در پیش گرفته بودند.

اقدام امام صادق(ع) در جهت پیشگیری از فعالیت‌های تکفیری در عصر خود

جباری با اشاره به ظهور جریان‌های تکفیری گفت: امام صادق(ع) هم با یک چنین نگاه هایی در میان عامه اهل سنت مواجه بودند و تلاش داشتند که شیعیان مبدا بهانه به دست افراطیونی این چنین بدهند. همان زمان هم فتاوای تکفیر شیعیان وجود داشت، همان زمان هم اصحاب امام صادق(ع) را متهم می‌کردند که این‌ها به صحابه بد می‌گویند و گاهی فتوا به تکفیر آن‌ها صادر می‌شد و زمینه قتل شیعیان توسط افراطیونی این چنین در میان مخالفان شیعه وجود داشت.

وی عنوان کرد: کاری را که امام صادق(ع) در مقابل این جریان کرد در یک کلمه می‌شود بیان کرد و آن این که اولاً امام تلاش داشتند حقیقت تشیع و عقاید شیعی را بیان کنند و دوم این که به شیعیان به گونه‌ای گوشزد کنند که مبدا بهانه به دست دشمن بدهند.

توصیه امام صادق(ع) به منعزل نشدن شیعه از جامعه غیرشیعی

جباری ادامه داد: امام صادق(ع) توصیه داشت که شیعیان حضور در جمع مخالفان داشته باشند و در محافل‌شان و در مساجدشان حضور پیدا کنند. این یعنی همان اصل وحدتی که بر آن تأکید داشتند. شیعه را می‌فرمودند که نباید منعزل باشد و نباید جدای از جامعه کلانی که عمدتاً غیرشیعه بودند زندگی کند. تأکید داشتند که شیعیان در مساجد اهل سنت حضور پیدا کنند و می‌فرمودند که اگر کسی در نماز جماعت آن‌ها حضور پیدا کند مثل نماز جماعت در صف اول پشت سر پیامبر اکرم(ص) است.

فلسفه تدابیر امام صادق(ع) در قبال نسبت شیعه و عامه

وی عنوان کرد: مفهوم این مطلب این نبود که حضرت آن مرام را حق می‌بیند بلکه مراد از این نوع سخنان امام صادق(ع) تأکید بر حضور اجتماعی شیعیان و معاشرت و همنشینی و حضور شیعیان در میان اهل سنت است. از ناحیه این حضور اولاً آن حالت انعزال و گوشه‌گیری و اتهامی را که بعضی می‌خواستند برای شیعه ترسیم کنند از بین می‌رود و ثانیاً حضور شیعیان و رفتار همراه با مدارا و ملاطفت و لينت و نرمی شیعیان می‌توانست به هر حال نقش تأثیرگذار روانی در جذب مخالفان به سوی مکتب حق داشته باشد.

وی افزود: امروز همین منش را ما هم باید داشته باشیم و با تندروی‌ها و با خلاف وحدت عمل کردن‌ها؛ کاری که برخی از شبکه‌های ماهواره ای انجام می دهند و به جای هفته وحدت هفته برائت می‌گذارند و با بعضی از تعابیر و اهانت‌ها به مقدسات دیگر مذاهب قطعاً خدمت می‌کنند به آن جریانی که می‌خواهد شیعه را جریان خاصی در جهان اسلام معرفی کند و عموم عامه و اهل سنت را برضد شیعه بشوراند. قطعاً این نوع حرکت‌ها با منش و حرکت امام صادق(ع) سازگار نیست.